

JELENTÉS
a MeH-MTA megállapodás keretében végzett
A Gyermekszegénység Elleni Nemzeti program kimunkálása című
kutatási feladatterületekről
(2007. május 1. – 2008. május 31.)

Az MTA-MEH stratégiai kutatási megállapodásban foglalt feladatokat az alábbiak szerint teljesítettük:¹

1. A LEGYEN JOBB A GYEREKEKNEK ORSZÁGGYŰLÉSI HATÁROZAT MEGVALÓSÍTÁSÁHOZ KAPCSOLÓDÓ KUTATÁSOK:

- 1.1. Elkészült a 2006. évre vonatkozó szegénykutatás. (1000 háztartás, az adatfelvételt a SZONDA IPSOS közvélemény-kutató cég végezte). Ebből a 2001-2006 időszakra összehasonlító elemzés készült a szegénység és kirekesztettség változásairól. A gyerekek helyzetét kiemelten bemutató tanulmány MTA KTI Gyerekprogram Iroda Gyerekesély füzetek sorozatában jelent meg. *(Bass László - Darvas Ágnes - Dögei Ilona - Ferge Zsuzsa - Tausz Katalin (2007) A szegénység és kirekesztés változása, 2001–2006 MTA KTI Gyerekprogram Iroda, Gyerekesély Füzetek, 3. szám)*
- 1.2. Megtörtént a népesség alsó jövedelmi harmadának helyzetét vizsgáló 2007/2008-as adatfelvétel. A TÁRKI által előállított minta – az eltérő kutatóintézetek eltérő mintaválasztási módszertana miatt – az előző szegénységvizsgálatokkal való összehasonlító elemzésre nem ad lehetőséget, de a szegénységgel összefüggő kérdések – segélyezés és szegénység, munkavállalás és szegénység, gyerekeknek nyújtott szolgáltatások igénybevétele szegénycsaládoknál stb. – vizsgálatára alkalmas. Bár az adatfelvétel időben elkezdődött, a közben észlelt problémák miatt pótlólagos adatfelvételre volt szükség. Így a kutatás révén nyert adatbázis csak 2008 tavaszán készült el. A nyers adatbázis ellenőrzése és tisztítása további időt igényelt. Az elemzéseknek így csak egy része készült el 2008. májusáig. *(Bass László: Szegénység – segélyezés – munkavállalás)*
- 1.3. Az elmúlt évben két adatfelvétel történt a szécsényi kistérségben élő 300 gyerekes család (600 gyerek) körében. Az adatfelvételek a gyerekes családok helyzetének általános leírása mellett néhány kérdést, így a családok eladósodottságának mértékét, az uzsora jelenség elterjedtségét, a gyerekek intézményes étkeztetésének jellemzőit, valamint a fiatalok életmódjának néhány aspektusát részletesen vizsgálják. Az elmúlt években végzett hasonló vizsgálatok tapasztalatait is felhasználva összefoglaló elemzés készült a szécsényi kistérségben élő gyerekek, gyerekes családok helyzetéről. *(Bass László - Farkas Zsombor: Csak hét. A gyermekszegénység jellemzői a*

¹ A kutatási jelentések, a munkatársak publikációinak, előadásainak jegyzéke, a különböző tevékenységekhez kapcsolódó dokumentumok, az MTA KTI Gyerekprogram Iroda állásfoglalásai, szakmai anyagai, javaslatai, a konferencia részletes programja megtalálhatóak a mellékelt CD-n.

Szécsényi kistérségben, 2008.) A kutatások tapasztalatait felhasználtuk a Nemzeti Stratégiához kialakított indikátor-rendszer kidolgozása során.

- 1.4. A Magyar Szegénységellenes Hálózattal együttműködve - strukturált interjúk tapasztalatainak feldolgozása alapján - készült el az az összefoglalás, melynek célja a „Legyen jobb a gyermekeknek” Nemzeti Stratégia nyomon követése az érintettek körében, valamint a közelmúlt családokat érintő intézkedéseinek és szabályozási változásainak figyelemmel kísérése. („*Vágóképek – rögzítve*”. *Magyar Szegénységellenes Hálózat, Budapest, 2007*)

2. További kutatási irányok, területek:

- 2.1. Elkészült a Nemzeti Stratégia megvalósulásának nyomon követését szolgáló indikátor-rendszerre vonatkozó javaslat. Az MTA KTI Gyerekprogram Iroda javaslatát összefoglaló tanulmány a gyermekek helyzetét, szegénységét mérő indikátorok legfontosabb elvi és módszertani kérdéseit igyekszik megválaszolni. A tanulmány mellékletei tartalmazzák a javasolt indikátorok jegyzékét, a rendelkezésre álló 2006. évi adatokkal; a javasolt indikátorok definícióját és lehetséges forrásait; valamint a legfontosabb forrásmunkák jegyzékét. A tanulmány álláspontja szerint az 1-3 évenkénti monitorozáshoz korlátozni kell az indikátorok számát, hogy még áttekinthető képet lehessen adni a fő tendenciákról. (*Bass László, Darvas Ágnes, Ferge Zsuzsa: Indikátor-együttes a gyermekes családok /háztartások/, illetve a gyermekek helyzetváltozásának követésére. Vitaindító tanulmány. 2008. március*)
- 2.2. Idén megkezdtük azokat a tevékenységeket, illetve azoknak a módszereknek a kialakítását, amelyek az ún. gördülő tervezés alapfeltételei. Ennek keretében több kisebb vizsgálat folyt, illetve szakértői tanulmány készült az alábbi területeken:
 - 2.2.1. Korai fejlesztés, kisgyerekkori ellátások: Elsősorban másodelemzések készítésével, valamint néhány interjú adatfelvétel segítségével vizsgáltuk a gyermeknevelési szabadságok és a gyerekintézményekhez való hozzáférés viszonyát; a Biztos Kezdet program országos kiterjesztésének lehetőségeit; valamint a SULINOVA Kht-val való együttműködés keretében a koragyermekkel foglalkozó szakemberek egységes képzésének alapelveit, ismeretköreit, koncepcióját.
 - 2.2.2. Közoktatási intézmények: Ugyancsak a SULINOVA Kht.-val való együttműködés keretében vizsgáltuk az óvodai szolgáltatás jellegzetességeit, a hátrányos helyzetű és a halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek óvodáztatási helyzetét; a szülők és a döntéshozók óvodáztatással kapcsolatos elvárásait és véleményét. Tereptapasztalatok és oktatási esélyegyenlőségi tervek készítése keretében vizsgáltuk a deszegregációs kormányzati intézkedések ellenében ható folyamatokat; megkezdtük az ún. tanórán kívüli iskolai tevékenységek vizsgálatát.
 - 2.2.3. Kistérségi komplex programok megvalósítása – a szolgáltatásokban tapasztalható jelentős területi és települési egyenlőtlenségek elemzése mellett a Szécsény kistérségben folyó alkalmazási kísérlet tapasztalatai alapján folyamatosan módosul és bővül a kistérségi megvalósítás módszertani

útmutatója. *(Simon Mihály: Az első alkalmazási kísérlet további tapasztalatainak összefoglalása gyakorlati alkalmazás céljaira)*

2.3. Néhány – elsősorban a gyerekek és a gyerekes családok életmódját érintő – előzetes elemzés készült eladósodás, tartozás, uzsora témakörben, valamint a gyerekes családok táplálkozási szokásairól.

2.4. A Nemzeti Stratégia kiemelt beavatkozási területei alapján vizsgáltuk a 2006-2007-es kormányzati intézkedések, jogszabályi változások körét. *(Tausz Katalin: A gyermekszegénységet és a hátrányos helyzetű gyermekek esélykiegyenlítését érintő intézkedések 2006-2007)*

3. *A GYERMEKSZEGÉNYSÉG ELLENI NEMZETI PROGRAMHOZ, A LEGYEN JOBB A GYEREKEKNEK ORSZÁGGYŰLÉSI HATÁROZATHOZ, ILLETVE AZ EZEKSEL ÖSSZEFÜGGŐ KORMÁNYZATI MUNKÁHOZ, AZ ÚMFT KIDOLGOZÁSÁHOZ KAPCSOLÓDÓ ÉS HASONLÓ FELADATOK.*

A gyermekszegénység elleni nemzeti program megvalósulása – elsősorban a konvergencia program kitűntetett szerepe miatt - az elmúlt évben kissé háttérbe szorult. Az MTA KTI Gyerekprogram Iroda aktív szerepet vállalt abban, hogy a Nemzeti Stratégia alapelvei és intézkedési tervei továbbra is szerepet kapjanak a kormányzati tervezésben, valamint az uniós források felhasználásában. A Programiroda munkatársai állásfoglalásokkal, jogszabálytervezetek véleményezésével, fejlesztésekre, azokat meghatározó alapidokumentumokra vonatkozó javaslatokkal és ágazati, ágazatközi, valamint az ÚMFT-hez kapcsolódó szakmai megbeszéléseken, egyeztetéseken való részvétellel segítették ezt a folyamatot.

Ugyanennek a célkitűzésnek a megvalósítása érdekében számos nem-kormányzati intézménnyel, szakmai szervezettel is folyamatos együttműködést folytattunk.

4. *A NEMZETI STRATÉGIA GYAKORLATI MEGVALÓSÍTÁSÁRA IRÁNYULÓ ALKALMAZÁSI KÍSÉRLET FOLYTATÁSA*

Ezt a feladatunkat az un. Szécsényi modellkísérlet keretében végezzük. A kísérlet tapasztalatai az ÚMFT-ben tervezett fejlesztések előtanulmányaként értelmeződnek.

Az eddigi munkák alapján fokozatosan kiegészül az a már előkészített kézikönyv, amely forgatókönyvként szolgálhat a komplex társadalmi programok kistérségi megvalósításának lehetséges modelljére, és tartalmazza a megvalósítás lépéseit, emberi és anyagi forrásigényét, módszereit. Az elmúlt év folyamán nagyobb hangsúlyt kapott a külső szakértők és a helyi szakemberek programon belüli szerepének átalakítása, a gyerekesély program kistérségi képviselőjének kialakítása.

A kistérségi megvalósítás során a következő tevékenységekben vettek részt az MTA KTI Gyerekprogram Iroda munkatársai és szakértői:

- szükségletfelmérés több területen az ELTE TáTK hallgatóinak bevonásával, a számukra előírt oktatási feladatok biztosításának keretében;
- a kistérségi óvodáztatási helyzetre irányuló SULINOVA projekt megvalósításában való részvétel szakmai szervezése és koordinációja,

- előkészítés, egyeztetés támogatási források elnyeréséhez,
- az alprogramok szakmai terveinek kidolgozása, a kistérségi gyerekesély program cselekvési tervének összeállítása,
- helyi foglalkoztatási program előkészítése, megszervezése,
- képzések a helyi szakemberek számára,
- együttműködés a Magyar Szegénységellenes Hálózat Alapítvánnyal a kistérségi megvalósítás keretében,
- a kistérségi program nyilvánosságának biztosítása,
- a kistérségi programiroda felállítása,
- jó gyakorlatok felkutatása és hasznosítása a kistérségi fejlesztésekben (külpontosítás),
- a kistérségi program konkrét megvalósítását lehetővé tevő Norvég Alaphoz benyújtott pályázat helyi szervezeti feltételeinek kialakítása.

5. A STRATÉGIÁHOZ KAPCSOLÓDÓ TEVÉKENYSÉGEK NYILVÁNOSSÁGÁNAK BIZTOSÍTÁSA:

A nyilvánosság továbbra is több módszerrel és folyamatosan biztosított.

- 5.1. A Program üzemelteti, tervezi, és naprakészen tartja a honlapját, amely további tematikus oldalakkal bővült. A hazai és nemzetközi dokumentumok gyűjtése mellett tanulmányokat és jó gyakorlatokat is megjelentetünk itt, fórumot adunk az érdeklődőknek, a működési anomáliák jelzőinek. Elkészült az alkalmazási kísérlet honlapja is.
- 5.2. A médiával a kapcsolatunk kétirányú. Nagy érdeklődéssel és folyamatosan keresnek bennünket mind az írott, mind az elektronikus sajtó munkatársai. Másfelől mi magunk is felhívjuk a sajtó munkatársainak figyelmét az aktualitásokra, más közérdeklődésre számot tartó témákra. Új jelenség, hogy az országos sajtó mellett a helyi televíziók és lapok is érdeklődést mutatnak és cikkekben, műsorokban adnak hírt a Stratégia egyes területeiről a mi közreműködésünkkel.
- 5.3. A Program munkatársai rendszeres meghívottjai előadóként szakmai és tematikus konferenciáknak országos és regionális, de akár kisebb térségi szinteken is. Erőteljesen érdeklődik újabban az orvostársadalom a gyermekszegénység és annak egészségügyi vonzatai iránt. A szociális szakma, a védőnők, a települési önkormányzatok szövetségei is felfigyeltek a téma fontosságára. Az Iroda munkatársai, szakemberei ebben a félévben mintegy 40 előadást tartottak Budapesten, vidéken és néhány nemzetközi konferencián.
- 5.4. A szakmai nyilvánosság számára jelentetjük meg a Gyerekesély füzeteket, amelyben a legfrissebb tanulmányok kapnak helyet.
- 5.5. Az MTA KTI Gyerekprogram Iroda munkatársai több, a témához kapcsolódó tanulmányt készítettek az elmúlt évben. Ezek részben már publikálásra kerültek, részben a közeljövőben fognak megjelenni.
- 5.6. A szerződésben foglaltaknak megfelelően kutatási eredményeink ismertetésére a Miniszterelnöki Hivatallal és Miskolc város Önkormányzatával közösen országos konferenciát szerveztünk a gyermekszegénységről 2008. április 23-24-én Lillafüreden. A konferencián megközelítőleg 150 államigazgatási munkatárs,

szociális és gyermekjóléti, valamint oktatási intézményben dolgozó szakember, valamint civil szervezetek képviselői vettek részt.

6. *AZON MŰKÖDÉSI ANOMÁLIÁK FELTÁRÁSA ÉS GYŰJTÉSE, AMELYEK HÁTRÁLTATJÁK A STRATÉGIA MEGVALÓSULÁSÁT, ÉS ESETENKÉNT JOGSZABÁLYI VÁLTOZTATÁST IGÉNYELNEK:*

A problémák feltárása jogszabályfigyeléssel, a Magyar Szegénységellenes Hálózat tagjainak közreműködésével, saját honlapunk fórumának felhasználásával, illetve terepmunkáink kapcsán látóköriünkbe kerülő tapasztalatok segítségével történik. Az eddigi tapasztalatokat foglalja össze *Darvas Ágnes, Kecskés Éva és Simon Mihály: A gyerekszegénység elleni program megvalósításának hatályos jogszabályokkal összefüggő nehézségei, akadályai* című anyaga.

Budapest, 2008. június 10.

Ferge Zsuzsa
programvezető